ИЛЛӘР ВӘ НӘСИЛЛӘР

ДУЈҒУЛАРЫН ЕСТАФЕТИ

Бизим көркәмли алимләримиздән олан танынмыш тарихчи достум, профессор Әһәд Бағырзадә һаггында дүшүнәркән узаг ушаглыг илләримиз јадыма дүшүр. Биз Гарјакин (индики Фүзули) шәһәриндә ибтидаи мәктәбдә охујурдуг. Әһәд мәнә нисбәтән шән, ушагларла ојнамағы севән, лазым кәләндә өчәшмәји, далашмағы, вурушмағы бачаран бир оғлан иди. Мән исә ушагларын сәс-күјлү ојунларындан, зарафатларындан һәмишә кәнарда, чох заман да тәк-тәнһа кәзиб-доланардым. Ким билир, бәлкә дә Әһәдлә мәни бир-биримизә јахынлашдыран, дост еләјән дә елә хасијјәтләримиз арасындакы бу ајрылыг иди. Бәлкә дә елә буна көрә Әһәдин мәнимлә мүнасибәти башга ушагларла мүнасибәтиндән фәргли иди... Онларла һәмишә өткәм, бә'зән дә тәһдидлә данышан бу хурмајы сачлы, алакөз оғлан нә үчүнсә мәнимлә меһрибан, сәмими, нечә дејәрләр, инчә рәфтарлы олурду. Бизим достлуғумузда лирик бир аһәнк варды.

Гарабағда баһар һәмишә чошғун кәлир. Февралын ахырларында гарын ичиндән нәркиз баш галдырыр, новруз бајрамына јахын колларын дибиндә бәнөвшәләр ачыр, даһа сонра ағ ләчәкли чобанјастығы, сары гатырдырнағы чичәкләри, гыпгырмызы лаләләр көрүнүр. Апрелдә, мајын әввәлләриндә ағ, сары, гырмызы, фирузәји чичәкләрлә долу јашыл отлаг дизә гәдәр галхыр. Зәмиләр баһар јағышы алтында хәфиф күләклә далғаланыр. Биз — ики кичик дост дәрсдән сонра бу чөлләрдә јемлик, гушәппәји, гузугулағы үзүб јејә-јејә кәзиб сөһбәт едирдик. Шәһәрин бир километр шималындан Һачылы архы кечирди. Әслиндә бу, арх дејилди, гыш-јај ахан балача бир чај иди. Һачылы архындан јүз әлли-ики јүз метр шималдан јазда дашыб көлә кедән курултулу «Гуручај» ондан да бир гәдәр шималда долана-долана Көндәлән чај ахырды. Гуручајла Көндәлән чајын арасында кәсик конус шәклиндә, «Гара көпәк» адланан бир тәпә учалыр. Онун үстүндән баханда Аразын о тајында күмүшү бир думан алтында узаг бир әфсанә кими Савалан дағы көрүнүр. Биз билирдик ки, Савалан дағынын учалдығы о јерләрдә дә азәрбајчанлылар јашајыр. Лакин һеч бир әлагәмиз, кедиш-кәлишимиз олмадығындан орадакы һәјат бизә анчаг нағыллардан бәлли иди. Һачылы архын јанында бөјүк вә көзәл бир бағ вар иди. Бизим јашымыздан чох-чох әввәлләр дә она «Молла Јағыб бағы» дејәрмишләр. Мән, чохдан бу дүнјадан көчмүш Молла Јағыбын малакан олдуғуну биләндә чох тәәччүб етдим. Она көрә дә анамдан сорушдум ки:

— Бәјәм о малакан дөнүб мүсәлман олмушду?

Анам күлүмсәјиб деди:

— Јох. Онун әсл ады Јаков иди. Мән ону көрәндә јашы дохсана чатмыш оларды. Узунсаггал, хошсифәт бир киши иди. Азәрбајчанлыларын бүтүн хејир-шәриндә иштирак едәрди. Мүбаһисәли бир иш оланда, кими кимлә барышдырмаг лазым кәләндә бизим азәрбајчанлы ағсаггалларла бирликдә ону да дә'вәт едәрдиләр. Азәрбајчанлылар ону өз ағсаггалларындан ајырмаздылар. Һеч өзләри дә һисс еләмәдән Јаков адыны азәрбајчанлылашдырыб «Јағыб» еләмишдиләр.

— Бәс «Молла Јағыб» нијә дејирдиләр?

Анам деди:

— Чүнки о, бизим бајрамларымызда да иштирак едирди. Јәгин һәм буна көрә, һәм дә һөрмәт үчүн...

Молла Јағыб өз бағында дүнјанын ән көзәл мејвә ағачларыны, күлләрини әкиб кетмишди. Анам дејирди:

— Биз пејвәнд гырмызы алчаны, әкмә моруғу «урусет алчасы» дејилән туршмәзә мејвәни биринчи дәфә молла Јағыбын бағында көрмүшдүк.

Јаз кәләндә Молла Јағыбын бағында ағачларын рәнкарәнк чичәкләри бир-биринә гарышыб санки бир чичәк дәнизи јарадырды. Сарыкөјнәк бүлбүлләрин, сығырчынларын, шанапипикләрин һәјәчанлы сәсләри вә јахындакы зәмиләрдән ешидилән турач маһнылары бир-биринә гарышыб бу чичәк дүнјасына әфсанәви бир көзәллик верирди. Орасы да марағлы иди ки, молла Јағыб бағынын чәпәри-филаны олмамасына бахмајараг мејвәсинә, күлләринә һеч кәс дәјмәзди. **Јазда чаванлар Молла Јағыб** бағында јемәк-ичмәк шәнлијинә чыхардылар. Әһәдлә мәним дә ән чох севдијимиз **јер Молла Јағыб бағы иди.** Биз күл-чичәк ачмыш ағачларын алтында, јашыл отларын арасында узаныб сөһбәт едәрдик. Бизим тәмиз, мә'сум ушаг сөһбәтләримиздә дә башымыз үзәриндәки баһар чичәкләринин рајиһәси кими көзәл хәјаллар, зәриф һиссләр варды. Биз кәләчәкдә ким вә нәчи олачағымызы билмирдик. Лакин бу намә'лум кәләчәк мәчһул хошбәхтликләр, ширин үмидләрлә долу чазибәдар бир аләм кими көрүнүр, бизи һәјәчанландырырды. Биз, охудуғумуз китабларын, ешитдијимиз нағылларын чәсур, аличәнаб гәһрәманлары һаггында елә мүтәәссир данышырдыг ки, елә бил бу гәһрәманлар биз өзүмүздүк. Һәр фәдакарлыг, һәр икид һәрәкәт бизә фәрәһли, көзәл һиссләр ојадырды. Бир дәфә мән мәшһур шушалы тарзән Садыгчанла ханзада бир гызын әһвалатыны данышдым.

Мән бу әһвалаты гоча нәнәмдән ешитмишдим. Нәнәм Садыгчаны көрмүшдү. Дејирди олдугча көзәл, јарашыглы бир оғлан иди. Садыгчан тар чаланда күллүкләрдә бүлбүлләр сусуб она гулаг асармышлар. Ханлыгдан көзәл, зәриф бир гыз Садыгчана ашиг олубмуш. Лакин Садыгчан евли олдуғу үчүн онун севкисинә чаваб верә билмәјиб, алдатмаг да истәмәјиб. Гыз исә бу севкидән дәрдә дүшүб вәрәм олуб. Биз бир тәрәфдән гызын һалына ачыјыр, бир тәрәфдән дә Садыгчанын киши һәрәкәтини, арвадына, аиләсинә сәдагәтини һисс едиб **мүтәәссир олурдуг. Санки һеч** өзүмүз дә һисс етмәдән инсанларын көзәл рәфтарлары, һиссләри бизи учалдырды, бизә сәбәбини, маһијјәтини дәрк етмәдијимиз шаиранә бир илһам верирди. Биз танıјыб-танымадығымыз бүтүн јахшы инсанлары севмәјә, өзүмүз дә онлар үчүн фәдакарлыглар етмәјә һазыр идик. Инди бу сәтирләри јазаркән дә мәнә елә кәлир ки, бүтүн ушаглар көз ачыб илк дәфә дүнја илә таныш олмаға башлајанда о һиссләрлә јашајырлар.

Дөрдүнчү синифдә бизим Мүзәффәр адлы бакылы бир мүәллимимиз вар иди. Ијирми дөрд-ијирми беш јашларында, ортабојлу, јарашыглы бир оғлан иди. Һәмишә тәмиз вә зөвглә кејинәрди. Үзү тәртәмиз тәраш едилмиш, сон дәбдә олан галстуку сәлигә илә бағланмыш, костјуму үтүләнмиш оларды. Синифдә бизлә зарафатла, шәнликлә рәфтар еләјән, үзүкүләр, хошсифәт бир оғлан олан бу кәнч мүәллим һеч бир заман бизим јанымызда өз мүәллим јолдашлары илә зарафатфилан еләмәзди. Һеч бир заман бизим јанымызда папирос чәкмәзди. Биз онун дәрсләринә һәмишә бөјүк марагла гулаг асардыг. Онун мәшғәләләри јалныз мөвзуну изаһ етмәклә мәһдудлашмырды. О, јери кәлдикчә халгымызын кечмиши, кечмиш гәһрәманлыглары һаггында, харичи истилачылара гаршы апардығы икид вурушлар һаггында јашымыза ујғун марағлы әһвалатлар данышарды. Азәрбајчан халгынын бөјүк бир һиссәсинин Аразын о тајында нечә әзаб, мәшәггәт ичиндә јашадығыны, Иран шаһларынын, надан Иран әрбабларынын онлара нечә диван тутдуғуну биз биринчи дәфә ондан ешитмишдик. Ади вахтларда сакит, мүлајим бир адам тә'сири бағышлајан бу кәнч мүәллимә халг һаггындакы сөһбәтләриндә санки чошғун бир илһам кәлирди. Биз дәрси гуртарыб евимизә кедәндә узун заман о сөһбәтләрин тә'сири алтында олурдуг. Халг уғрунда һәр бир фәдакарлыг бизә үлви вә мүгәддәс көрүнүрдү. (Сонралар мән јазычы оланда, Чәнуби Азәрбајчан һаггында дүшүнәркән һәмишә Мүзәффәр мүәллимин сөзләрини хатырлајырдым. Јахшы мүәллимин сөзләри һеч бир заман унудулмур!).

Мүзәффәр мүәллим, балача бојлу, севимли бир гоча олан анасы илә мәктәб отагларындан бириндә јашајырды. Мәктәб шәһәрдән кәнар, бир јалын үстүндә иди.

Бир дәфә мај бајрамы габағы Мүзәффәр мүәллим бир нечә шакирдә тапшырды ки, дәрсдән сонра ахшамчағы кәләк мәктәбә, мај нүмајишиндә охумаг үчүн бизә маһны өјрәдәчәк. Ахшамчағы Әһәд, мән вә бир нечә ушаг кетдик мәктәбә. Күрсүлү бинанын арха тәрәфинә кечиб пилләкәнләри галхыб мүәллимкил јашајан отағын гапысыны усдуфча таггылдатдыг.

Ичәридән:

— Кимди? — дејән нәнәнин сәси ешидилди.

Әһәд деди:

— Мүзәффәр мүәллимин шакирдләријик.

Нәнә гапыны азча аралајыб деди:

— Мүзәффәр һәлә кәлмәјиб. Нә сөзүнүз варды?

Әһәд нә үчүн кәлдијимизи сөјләдикдә нәнә деди:

— Һәри...

Биз «һәри» сөзүнү биринчи дәфә ешидирдик. (биздә «һә» дејирләр). Јәгин она көрә дә ичимиздә арыг, учабојлу бир оғлан олан Гурбан пыггылдајыб күлдү. Елә бил һамымыз да күлмәк үчүн бир һимә бәнд имишик. Биз дә пыггылдајыб гошулдуг Гурбана вә нә гәдәр еләдик күлүшүмүзү сахлаја билмәдик. Нәнә әввәлчә тәәччүблә бизә бахды, сонра.

— А... ахмаглар! — дејәрәк сүпүркәни көтүрүб чырпды узундраз Гурбанын башына.

Биз чеврилиб гачдыг. Мәтбәхдән хејли араланана гәдәр дә күлүшүмүзү сахлаја билмирдик. Нәһајәт, күлмәјимиз дајананда бөјүк гәләт еләдијимизи баша дүшүб Гурбаны данладыг:

— Сән ахмаг-ахмаг һырылдамасајдын, бизи дә һејлә күлмәк тутмазды.

Сәһәр утандығымыздан мүәллимин үзүнә баха билмирдик. О да өзүнү елә апарырды ки, куја һеч нә билмир. Анчаг тәнәффүс заманы күлүмсәјиб мәндән сорушду:

— Ахшам мәмәни нијә ачыгландырмысыныз?

Мән утана-утана әһвалаты данышдым.

О һеч бир сөз демәди. Вә онун бизи данламамасы, һеч өзүнү онда гојмамасы хәчаләтимизи бирә-беш артырды. Ахы, Мүзәффәр мүәллимә хош кәлмәк бизим биринчи арзумуз иди.

Биз ибтидаи мәктәбин дөрдүнчү синфини битирән илин јајы атасыкил Әһәди Бакыја охумаға көндәрдиләр. О вахтдан бизим јолларымыз һачаланды. Биз намә'лум арзулар, намә'лум талеләрлә ајрылдыг.

Биз һәрдән мәктублашырдыг. Мән ушаглыг достумун һәјаты илә, әлбәттә ки, марагланырдым. Бу мараг бир дә јәгин ки, мәним јазычылыг һиссләримлә әлагәдар иди. Әһәдин ичтиман вә елми фәалијјәтиндәки ардычыллыг, әзм вә мәрдлик мәндә хош дујғулар доғурурду.

Будур, Әһәд Азәрбајчан комсомолунун Мәркәзи Комитәсиндә мәктәбләр шө'бәсинин мүдири ишләјир. Кәнчләрин тә'лим-тәрбијәси илә бөјүк бир һәвәслә мәшғул олур. «Пионер» журналында, «Кәнч ишчи» (индики «Азәрбајчан кәнчләри») гәзетиндә кәнчләрин, пионерләрин ичтимаи фәалијјәти, тәрбијәси һаггында һәрарәтли мәгаләләрлә чыхыш едир, хүсусән республика пионер һәрәкатынын ән фәал бир тәшкилатчысы кими танынырды. Онун бу фәалијјәтиндә һәмишә чошғун бир һәвәс дујулурду. О, истәр мәгаләләриндә вә истәрсә дә чыхышларында пионер вә кәнчләр тәшкилатларыны мәктәб һәјатынын ајрылмаз, үзви бир һиссәси кими тәблиғ едирди, Азәрбајчан әдәбијјатынын пионер вә кәнчләр һәјатына даһа дәриндән нүфуз етмәсини истәјирди. Һәтта о, өзү дә бу мә'нада бә'зән һекајә вә очеркләр јазырды. О дөврдә мәнә елә кәлирди ки, Әһәд һәјатынын мә'насыны ушагларын, кәнчләрин даһа камил, даһа фәрәһли јетишмәсинә хидмәтдә көрүр, бу иш она шаир кими илһам верир. О, һәгигәтән нүмунәви бир комсомол ишчиси иди. Бу шәрәфли ишиндә она журналистлик исте'дады да хејли көмәк едирди. Онун мәгалә вә очеркләриндә һәмишә бир тәбиилик, сәмимијјәт дујулурду. Мән онун тәблиғ еләдији јени әхлаги принсипләрә, һиссләрә фикир вердикчә ушаглығымызы, онун јахшылыг, фәдакарлыг, вәтәнпәрвәрлик барәдәки үлви хәјалларыны хатырлајырдым. **Бизи һәјата һазырлаајан Мүзәффәр мүәллими хатырлајырдым. Вә нәчиб дујғуларын бу естафети мәни фәрәһләндирирди.** Бизим гәлбимиздә, вичданымызда көзәл һиссләр гојуб кедән, бизә һәјатын чәтин јолларында һәмишә али дујғуларла ирәлиләмәји тәлгин едән мүәллимләримизә мин шәрәф дејирдим.

Әһәд, нечә дејәрләр, «комсомол дөврүнү» битирәндән сонра ушаг-кәнчләр нәшријјатынын директору, инчәсәнәт идарәси рәисинин мүавини, кинемотографија назиринин биринчи мүавини кими мәс'ул вәзифәләрдә оланда да кәнчләрин талејини һеч бир заман унутмамышдыр. Кәнчлијә аид бәдии вә сијаси әдәбијјатын нәшрини, театрларымызда, кинематографија саһәсиндә кәнч кадрларын јетишмәсини һәмишә диггәт мәркәзиндә сахламышдыр.

Бүтүн бу мүддәтдә о, ардычыл сурәтдә өз үзәриндә ишләјирди. Әһәд Бағырзадәнин чох сүр'әтлә намизәдлик вә докторлуг диссертасијалары мүдафиә едиб алимлик дәрәчәси алмағы да ардычыл вә намуслу бир әмәјин нәтичәси иди.

Сонра профессор Әһәд Бағырзадәнин јорулмаг билмәјән күчлү елми фәалијјәти башлады. Артыг узун илләрдир ки, о, республикамызын кениш мигјаслы билијә малик мәшһур тарихчиләриндән бири сајылыр. Бу илләр әрзиндә о, 390 чап вәрәги һәчминдә 130-дан артыг елми иш нәшр етдирмишдир. Онун «Азәрбајчан зијалылары Бөјүк Вәтән мүһарибәси илләриндә», «Азәрбајчан Коммунист Партијасы Бөјүк Вәтән мүһарибәси илләриндә јарадычы зијалыларын тәшкилатчысыдыр», «Партијанын үч програмы, мүбаризәнин үч етапы», «В. И. Ленинин партијаја үч вәсијјәти», «В. И. Ленин вә кәнчләр» вә саирә кими китаблары дәрин вә дәгиг мәзмуна малик әсәрләрдир.

«Азәрбајчан зијалылары Бөјүк Вәтән мүһарибәси илләриндә» китабы зәһмәткеш зијалыларымызын мүһарибәнин о дәһшәтли күнләриндә көстәрдикләри фәдакарлыглар һаггында кәләчәк нәсилләрә дәјәрли јадикардыр. Истәр нефт сәнајесиндә, фабрик вә заводларымызда, памбыг, тахыл тарлаларында вә истәрсә дә әдәбијјат, инчәсәнәт, елм саһәсиндә зијалыларымызын о заманкы фәдакар әмәји, јүксәк вәтәнпәрвәрлик нүмунәләри китабда реал фактларла тәсвир едилмишдир. Китабы вәрәгләдикчә көзләримиз гаршысында зијалы әмәјинин унудулмаз сәһнәләри кәлиб кечир.

Бүтүн китабларында гәләмә алдығы проблемләри Әһәд Бағырзадә, марксизм-ленинизм фәлсәфәсинә дәриндән јијәләнмиш нәзәријјәчи кими олдугча ајдын вә дүрүст бир дилләә шәрһ едир, өз изаһында һеч бир гејри-дәгиглијә јол вермир. Она көрә дә онун китаблары, мәгаләләри марагла охунур, јадда галыр. Бу исә тарихчи үчүн көзәл кејфијјәтдир. О, мүасир һәјатла јашајыб јарадан тарихчидир. Мүасир дөврдә, коммунизм гуручулуғунда партија рәһбәрлијинин гаршыја гојдуғу проблемләрин шәрһи онун әсәрләриндә мүһүм јер тутур.

Әһәд Бағырзадә бәлкә дә республикамызда јеканә тарихчидир ки, үч нәслин — Азәрбајчан пионеринин, Азәрбајчан комсомолунун вә Азәрбајчан Коммунист Партијасы тәшкилатынын тарихини јазмышдыр.

Бир тарихчи кими онун бүтүн фәалијјәти Коммунист Партијасынын, коммунизм гуручулуғунун нәзәри мәсәләләри илә бағлыдыр. Партијанын XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI гурултајларына һәср етдији мәгаләләриндә о, коммунизм гуручулуғуна партија рәһбәрлијинин нәзәри вә практики проблемләрини кениш охучу күтләси үчүн шәрһ етмишдир.

О, ејни заманда ајдын, дәгиг јазы үслубуна малик бир журналистдир. Әһәд Журналистләр Иттифагынын чох актив бир үзвү кими дөври мәтбуатда, радио вә телевизијада јүзләрлә нәзәри мәгаләләрлә иштирак етмишдир. О, һәјатын һәр үзүнә, зиддијјәтләринә, конфликтләринә, коммунизм гуручулуғунда, мејдана чыхан чәтинликләринә дәриндән бәләд бир алимдир. Јәгин бир дә буна көрәдир ки, Әһәдин нәзәри мүһакимәләри илә һәјат һадисәләри арасында һәмишә тәбии бир ујғунлуг, бир вәһдәт дујулур. О, һеч бир заман гуру, стандарт тәһлилләр етмир.

Мән бу ушаглыг јолдашымын ичтиман фәалијјәтинә нәзәр салдыгча онун ишләмәк габилијјәтинә, енержисинә гибтә етмәјә билмирәм. О, өзү дә өз ишиндән бир шаир кими зөвг алыр.

О дејир:

— Мән фикирләшәндә ки, халг үчүн, кәләчәк нәсилләр үчүн нә исә хејирли бир иш көрүрәм, вичданым гаршысында өзүмү фәрәһли, јүнкүл, азад һисс едирәм. Даһа... даһа чох иш көрмәк истәјирәм.

Бу кәлишин көзәл дејилмиш сөз дејил!

Бу, халг гаршысында ким олдуғуну һисс еләјән һәгиги вәтәндаш сөзүдүр! Әһәд һәм дә мүәллимдир. Ијирми илдән артыгдыр ки, мүхтәлиф институтларда партија тарихи кафедраларына рәһбәрлик едир. Республикамызда тарихчи кадрларын јетишмәсиндә онун бөјүк зәһмәти вар. Мән јенә дә Мүзәффәр мүәллими хатырлајырам вә дәриндән нәфәс алыб фикирләширәм ки, бизим әзиз мүәллимләримиз гәлбимиздә гојуб кетдикләри көзәл һиссләрин һәмишә бизимлә олдуғуну билсәјдиләр јәгин ки, фәрәһләнәрдиләр, севинәрдиләр...

Илјас ӘФӘНДИЈЕВ,
халг јазычысы.

һәјат һәгигәтини тәсдиг етмәли

(Әввәли 1-чи сәһифәдә)

бир һәгигәт сөјләмиш олмарам. Коллективин јашамаг габилијјәти бир чох чәһәтдән онун гаршысында дуран бөјүк идеја-бәдии вәзифәләрин, јарадычылыг сә'јләринин үмумилијинин ону нә дәрәчәдә бирләшдирдијиндән, нәсилләрин сых гаршылыглы әлагәсиндән чох асылыдыр. Ахырынчы чәһәти хүсуси гејд едирәм, чүнки бу јахынларда труппамыза исте'дадлы јарадычы кәнчләр — Гнесинләр адына Мусиги Мәктәби базасында театр студијасынын јетишдирмәләри кәлмишләр. Онлара бөјүк үмидләр бәсләјирик. Буна көрә дә чох вачибдир ки, кәнчләр труппаја үзви сурәтдә говушсун, «Ромен» театры усталарынын ән'әнәләринин лајигли варисләри вә давамчылары олсунлар. Бу проблемләрин һәлли театрын баш режиссорундан, еләчә дә онун бәдии хәттинин формалашмасындан, репертуардан асылыдыр.

— Гастрол тамашаларына баханлар кәнчләрлә јанашы, кимләри көрәчәкләр!

— Биз Бакыја там һеј'әтдә кәлирик. Тамашаларда бүтүн нәсилләрә мәнсуб артистләр иштирак едәчәкләр. РСФСР халг артистләри О. Петрова, О. Јанковскаја, РСФСР әмәкдар артистләри А. Кононова, И. Некрасова, Р. Демент, Л. Боброва, Б. Ташкенски, Д. Јарошенко, Азәрбајчан ССР әмәкдар артисти Т. Агамирова, артистләр П. Бобров, Б. Василевски, Н. Шишков вә бир чох башгалары буна мисал ола биләр. Онларын бә'зиләри кечмиш гастролларымыздан сизә танышдыр.

— «Ромен» театрынын вә о чүмләдән режиссор вә актјор Сличенконун нә кими планлары вардыр!

— Бизим үчүн гаршыдакы мөвсүм марағлы олачагдыр. Инди А. Купринин «Олесја» әсәри үзрә ејни адлы тамашанын мәшгләри кедир. Театрын сифариши илә драматург В. Коростылјев Е. Һемингуејин «Зәнк нә үчүн чалыр» романыны сәһнәләшдирир. Бөјүк гәләбәнин 40 иллији мүнасибәтилә биз өтән мүһарибәдә совет халгынын һүнәри һаггында тамаша көстәрмәк нијјәтиндәјик. Бизи классика илә даһа бир көрүш көзләјир. «Ромен» театрынын сәһнәсиндә илк дәфә оларак Л. Толстојун «Чанлы мејит» драмы көстәриләчәкдир. Бу драмын тамашаја гојулмасына һәјәчанла башлајырам, Федја Протасовун ролуну ојнамаг арзусундајам.

Ахырда демәк истәјирәм: Театрымыз көзәл Бакы илә, бакылы достларымызла јени көрүшү сәбирсизликлә көзләјир.

Мүсаһибәни апарды **Азәринформун мүхбири**

Л. ГОЛДШТЕЈН

ӘЛӘВИЈЈӘ БАБАЈЕВА

ТӘРАНӘ

— Тәранә...

— Тәранә, дајан...

— Сәнинләјәм, дајан...

Күләк ири јумруғуну синәсинә чырпыр, сачларыны кери дараглајыр, гулагларында выјылдајырды.

Тәранә исә өзүнү сахлаја билмир, гачыр, гачырды, архада исә Хәзәр сојуг додагларыны узадыб ону јүнкүл ләләктәк ирәли үфүрүр, говурду.

◆

Ахшам һамы јатаға узанды. Баба тезликлә хорулдамаға башлады. Туту нәнә илә Мәһлугә отагда јатырды. Нәнәнин ајаглары ағрыдығындан чарпајыда отуруб дизләрини овхалајырды.

Мәһлугә галхыб кечә палтарында онун јанына кәлди. Јатағынын кәнарында отурду:

— Санчырмы? — сорушду. — Һавадандыр, һавада рүтубәт вар. Јәгин сабаһ јағачаг. Сән узан, бир аз да мән овум. Ана, раһатча узан. Бу саат, бу саат көр нечә јүнкүлләшәчәксән.

О, Туту нәнәјә һәмишә Туту хала дејәрди. Бирдән-бирә ана демәси нәнәнин нәзәриндән гачмады. Артырмада, гапынын бөјрүндә, тахтын үстүндә узанмыш Тәранәјә исә гәрибә көрүндү.

— Аллаһ голларына гүввәт версин, нә јахшы овурсан.

Мәһлугә тәләсирмиш кими тез-тез деди:

— Бу саат, бу саат, бир аз да дөз, аптекдә бир таныш вар. Дејәрәм сәнә јахшы мәлһәм дүзәлдәр. Шәһәрә кәләндә кәрәк һәкимә көстәрәк сәни. Јохса белә олмаз.

Чох јавашча данышырдылар. Тәранә пычылты ешитсә дә, сөзләри ајырд етмирди. Бирдән нәнә сорушду:

— Һеч билмирәм ушаға нә олуб? Баш ачмырам. Дејәсән шәһәрә кетмәјинин хиффәтини чәкир. Ушагдыр да, алышыб бизә. Күнорта дәниздән елә гаранәфәс кәлди ки... Рәнки-руфу боғулмушду. Сорушдум, деди јолда ајағым даша тохунду, јыхылдым.

«Инди Мәһлугә килејләнәчәк, шикајәтләнәчәк ки, үстүнә торпаг атмышам».

Мәһлугә динмәди. Нәнә јенә уфулдады:

О, Мәһлугәдән Туту нәнәнин һајыфыны чыхмаг истәјирди. Әтрафа көз кәздирди. Әлинә бир шеј кечмәди. Бир нечә дәфә удгунду. Боғазыны тутан гәһәри уда билмәди. Көзләри торланды. Гумлу әлләри илә көз јашларыны јанағына јајды. Бирдән јериндән гопду, кәлдикләри јолла кери гачмаға башлады. Ичини чәкир, һөнкүрә-һөнкүрә, нәфәси гарала-гарала гачырды.

— Бах, бах, орадыр, јаман санчыр. Көрүрсән, әлинин алтында нечә дүјүнләниб?

Тәранә архасы үстә чеврилди. Диггәтлә отагда кедән сөһбәти изләјирди. Мәһлутә дилләнмирди, сакитчә динләјирди.

Сәма думдуру иди. Бирчә дә олса булуд көрүнмүрдү. Улдуз чоху. Бу ахшам елә бил көј улдузлара дарлыг едирди. Онлар да јер үстүндә дидишир, итәләширдиләр. Һава јаман ајазды. Тәранә јорғаны бурнуна кими галдырды. Ичәридә Мәһлугә нәнә илә нә исә пычылдашыб күлүшүрдүләр. Тәранә көксүнү өтүрдү: «Кәрәк атмајајдым». Гулагларында дәниз уғулдајыр, чошур, саһилин сары, гәһвәји гумларыны јалајырды. Онун сәсинә бир сәс дә гошулмушду: «Гој кетсин бурдан, кәлмәсин бизим баға, дәнизимиздә дә чиммәсин!». Бу сәс она аман вермирди, һеј чығырыр, фәрјад едир, јухусуну көзләриндән говурду. «Кәрәк атмајајдым!», «Кәрәк демәјәјдим!». Бу сөзләрин гарасы ону басмышды, сөзләрин ағыр јумруғу нәфәсини кәсирди. Артырманын сүтунларына дырмашан тәнәкләрин пәнчәли јарпаглары арасындан сүзүлән ај ишығы көзләринә батырды. Тәранә бөјрү үстә чеврилди. Ај ишығы гулағыны, јанағыны гыдыгламаға башлады. Бајагдан гулағында чырпынан сәс уғулдады: «...Кәлмәсин бизим ба-ға-ға...». Әлини јанына салды. Инди дә илбизләрин сәси гулагларыны дәлирди. Јорғаны башына чәкди. Көзләрини јорғанын зүлмәтинә дикди. Зүлмәтдән Мәһлугәнин көзләри бахырды. О, гашларыны јухары дартыб кирпик чалмадан бахырды. Бу көзләрин сүкуту төһмәтдән бетәрди. Јорғаны үзүндән көтүрдү. Улдузлар јухарыда даһа дидишмир, даһа итәләшмирди. Хумар-хумар, һәсрәтлә она тамаша едирдиләр. Јумшаг јатагда узанан, каһ истиләниб јорғаны үстүндән атан, каһ үшәниб јорғана бүрүнән гызчығаза һәсәдлә бахырдылар.

...Кечәнин бир аләми Тәранә көзләрини ачды. Елә бил ону кимсә силкәләјиб ојатды. Сәма ахшамкы сәма дејилди. Көјүн үзүнү булуд алмышды. Галаг-галаг, тәпә-тәпә, бир-бирини үстәләјән булудлар һараса тәләсирдиләр. Булудларын арасында батыб-чыхан улдузлар тахтын үстүндә узанан гызчығазла кизләнгач ојнамаг һәвәсинә дүшмүшдүләр. Илбизләр јенә сәс-сәсә вермишди. Илбизләрин нәғмәси јуху чағырырды, јуху да шәффаф ганадларыны кәриб тахтын үстүндә хумарланан гызчығазын башына һәрләнир, һәрләнирди. Бирдән Тәранә диксинди. Көзләринин хумары гачды. Тахтын бөјрүндән ким исә јел кими өтүб кечди. Тәранә јорғанын учуну гатлајыб јанындан өтәнин ардынча бахды. Пилләкәнин мејданчасында дуран ағ палтарлы адам мәһәччәрдән јапышыб ашағы бахыр, һәјәти нәзәрдән кечирирди. Тәранә әввәл истәди чығырсын. Анчаг елә бил ким исә боғазыны тутуб сыхды. Һәјәтдә гулагбатыран сәссизлик ичәрисиндә кечәгушу ојанды. Үч дәфә фит верди. Бу һеч гуш фитинә дә охшамырды. Пилләкәнин мејданчасында дуран адам көјнәјинин әтәјини јығыб аста-аста пилләләри енмәјә башлады. Бу вахт ај булуд архасындан чыхды. Мәһәччәрдән јалныз башы көрүнән адамын үзү ишыгланды.

«Еһ, Мәһлугә имиш ки, бу!».

Тәранә раһатланыб архасы үстә чеврилди. Әлләрини башы алтында чарпазлады.

«Инди кәләр». Ејванын о башында баба арам-арам хорулдајырды. Әввәлләр ушаг вахты Тәранә хорултудан горхарды. О саат Туту нәнәнин әтәјини чәкиб мызылданарды: «Нәнә, бабаја де хорулдамасын, горхурам, ахы!». «Нәдән горхурсан, а бала, бабандыр да, гочаланда сән дә хорулдајачагсан. Синәси түтүндән хырылдајыр. Фикир вермә, јат». Тәранә дә сакит олар, анчаг јенә нәнәнин әтәјини әлдән бурахмазды. Инди исә бабанын хорултусу ону даһа горхутмурду. «Нәдән горхурам, балача бәбә дејиләм ки, хорултудан горхам».

«Бу Мәһлугә һарда галды?». Тәранә ајагларыны саллајыб јатағын ичиндә отурду. «Бәлкә ачыг еләјиб, гачыб кедиб?». Гулағында өз сәси сәсләнди: «...кәлмәсин бизим ба-ға! Көр бир мән нә етдим. Һеч гонағы да говарлар? Бир дә Мәһлугә, ахы, кимә нә едиб? Кимә пислији кечиб? Еһ, һеч ким ону истәмир! Нә үчүн истәмирләр ону? Јох! Халыг дајдај истәјир. Ајтән дә истәјир... Нәнә?.. Каһ истәјир, каһ истәмир. Баба һеч истәмир, һеч! Мәһлугә һарда галды? Бәлкә гајыдыб, мән көрмәмишәм».

Тәранә ашағы сүрүшдү. Кандарда дуруб отағын ичәрисинә көз кәздирди. Нәнә јатырды. Мәһлугәнин јатағы бошду. «Бәлкә һәјәтдә отуруб ағлајыр?». Тәранәнин Мәһлугәјә јазығы кәлди. Бармағынын учунда пилләләри ениб тут ағачынын алтында дурду. Һәјәт ај ишығына бәләнмишди. Кимсә көрүнмүрдү. Әтрафа бојланды. Алчаг һасарын дибинә дүзүлмүш әнчир ағачларынын пәнчәли јарпаглары кениш ачылмыш овучларына долан ај ишығыны ләззәтлә ичирдиләр. Ај ишығы сары гумлары күмүшү рәнкә бојамышды. Кечәнин ишыгларындан көз гамашырды. Ај ишығы тәкчә тутун алтына кечә билмирди. Јарпаглар ишығы јахына бурахмыр, ағачын дибинә сығынмыш кечәни горујурду. Ај булуд архасына кечди. Тәранә бирдән диксинди. Чығырмаг үчүн ағзыны ачды. Анчаг боғазындакы тыхач јериндән гопмады, сәси керијә ахды. Әрик ағачынын көлкәсиндән гәрибә бир нәһәнк чыхды. Бу нәһәнкин ики ајағы, дөрд әли, ики башы варды. Нәһәнк, әрик ағачынын башына доланырды. Тәранә әлләрини ачыб тут ағачынын көвдәсини гучаглады. Көзләрини бәрк-бәрк јумду. Бир хејли беләчә дурду. Әлләрини ағачын көвдәсиндән гопара билмирди. Көзүнүн бирини аралады. Сонра о бирини ачды. Јенә ај дадына чатды. Ағ булуду сыјырыб үзүндән атды. Ај аман, нәһәнкин бир башы Мәһлугәнин, о бири башы Халыг дајдајын башы иди. Ајагларында исә гара шалвар варды. Нәһәнк бирдән јары бөлүндү. Тәранә үз-үзә дајанмыш бу ики нәфәрдән көзүнү чәкмирди. Онлар әл-әлә тутуб узаглашырдылар. Бир аздан көлкәләр ичәрисиндә көздән итдиләр.

Тәранә әл-ајағына долашан кечә көјнәјинин әтәјини јығыб пилләкәнләрә сары чумду. Пилләләри гаранәфәс галхды. Јатаға кирди. Ајаглары бузламышды. Чијинләри әсим-әсим әсирди. Јорғана бүрүндү. Гулаг асды. Сәс-сәмир кәлмирди. Кечә гушлары да дејәсән јухуја кетмишди. Бабанын хорултусу кәсилмишди. «Көрән баба нијә хорулдамыр? Бәлкә ојагдыр?». Бу суал нәдәнсә Тәранәни горхутду. Јорғанын учуну гатлајыб гулаг асды. Јох, баба јатырды. Кечә бүтүн сәсләри удуб марыға јатмышды. Һеч јарпаглар да пычылдашмырды. Арабир илбизләр сүкуту мишарлајырды. Илбизләрин кечә нәғмәси кечәнин сүкутуну даһа да дәринләшдирирди. Тәранә көзләрини јумду.

Бир ан она елә кәлди ки, башы үстүндә хумарланан улдузлар улдуз дејил, сөзләрдир. Ағыздан чыхан кими һаваланыб галхыр, ирили-хырдалы, узаг-јахын улдузлара чевриләрәк јухарыдан инсанлара тамаша едирләр.

...Бирдән мө'чүзә олду. Сөзләр мәһвәриндән чыхмыш улдузлар кими адамларын үстүнә јағмаға башлады. Ај аман, нечә ағрылы, кәләкөтүр сөзләр вармыш дүнјада. Нечә артыг, кәрәксиз сөзләр гопубмуш дилдән, бунлар нә гәдәр үрәк гырыбмыш, нә гәдәр диз бүкүбмүш. Ағырларын ағрысына дөзмәк, дөзүм кәтирмәк олмурду. Јүнкүлләри исә һавада зәнчироту пәргусу кими ора-бура учушурду. Сөзләр варды ки, сапанддан чыхмыш даш кими дәјдијини јаралајырды. Бах, одур, ким исә башыны тутуб гачыр. Башга бириси Тәранәнин бөјрүндә атылыб-дүшүр. Бу ки Мәһлугәдир. О, јај башмагларыны әлиндә чүтләјиб, бир гычы үстдә атылыб-дүшүр. Дејәсән гычыны даш-сөз гырыб. Тәранә чығырыр: «Мән еләмәдим, мән дејилдим!». Бу вахт сөзләрдән бири дә кәлиб Тәранәнин дүз алнына дәјди...

Көзләрини ачды. Туту нәнә тахтын габағында дајаныб онун чијинләрини силкәләјирди.

— Ојан, ојан, Тәранә, баласы, нијә елә чығырырсан? Јохса сәни гара басыб?

Тәранә јатағын ичиндә чөмәлди. Көзләрини овду. Көјүн үзү авазымышды. Улдуз јохду. Тәкчә бир улдуз көрүнүрдү. О да додагларыны узадыб сәманын гаранлығыны сорурду.

— Дур, дур, кедәк мәним јанымда јат. Сәһәрин ајазы вурар баламы. Туту нәнән дарыхыб гызы үчүн.

ГАСТРОЛ СӘФӘРИНДӘ ОЛМУШЛАР

М. Әзизбәјов адына Азәрбајчан Дөвләт Академик Драм Театрынын коллективи Минкәчевир, Јевлах вә Варташен рајонларында гастрол сәфәриндә олмушдур.

Ә. Һагвердијевин «Бәхтсиз чаван», М. Ибраһимовун «Көзәрән очаглар», И. Әфәндијевин «Хуршидбану Натәван» вә «Унуда билмирәм», Б. Ваһабзадәнин «Кимдир һаглы?», Нәби Хәзринин «Мирзә Шәфи Вазеһ», Анарын «Сизи дејиб кәлмишәм», Н. Һачыјевин «Мәһәббәт јашадыр» вә Ж. Анујун «Медеја» тамашалары рајон зәһмәткешләри тәрәфиндән һәрарәтлә гаршыланмышдыр.

Тамашаларда республиканын халг артистләриндән Нәчибә Мәликова, Мәммәдрза Шејхзаманов, Софа Бәсирзадә, әмәкдар артистләрдән Амалија Пәнаһова, Зәрникар Ағакишијева, Сәмәндәр Рзајев, Јашар Нуријев, Илһам Әһмәдов, артистләрдән Һачы Исмајылов, Рафаел Дадашов, Телман Адыкөзәлов, Нурәддин Гулијев, Микајыл Мирзәјев, Фирәнкиз Мүтәллимова, Бәсти Чәфәрова вә башгалары иштирак етмишләр.

Актјорлар колхоз вә совхозларда, тарла дүшәркәләриндә дә олмуш, кәнд зәһмәткешләринә мәдәни хидмәт көстәрмишләр.

«Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзети редаксијасына

Һөрмәтли редаксија!
Анадан олмағымын алтмыш иллији мүнасибәтилә мәни тәбрик едән јолдашлара, тәшкилатлара гәзетиниз васитәсилә дәрин миннәтдарлығымы, сәмими тәшәккүрүмү билдирмәнизи хаһиш едирәм.

Гасым ГАСЫМЗАДӘ